

Князь С. В., Георгиади Н. Г., Вильгуцкая Р. Б.

Посвящено раскрытию сущности метода финансово-морфологического анализа организационных структур систем менеджмента природоохранной деятельности предприятий. Предложенный метод позволяет системно проанализировать количественные и качественные параметры управления природоохранной деятельностью, идентифицировать резервы повышения эффективности управления, аргументировать решение по рациональному использованию этих резервов.
Ключевые слова: финансово-морфологический анализ, уровни управления, топологический и метрические пространства.

Knyaz' S. V., Georgiadi N. G., Vilgutska R. B.

The authors elucidate the essence of the method of financial and morphological analysis of organizational structures of environmental management systems of enterprises. The proposed method allows the systematic analysis of quantitative and qualitative parameters of environmental management, identify resources needed to increase the effectiveness of management decisions to argue for the rational use of these reserves.

Key words: financial and morphological analysis, management level, topological and metric spaces.

Князь Святослав Володимирович – кандидат економічних наук, доцент кафедри екологічної політики і менеджменту природоохоронної діяльності Національного університету «Львівська політехніка»;

Георгиади Неллі Георгіївна – доктор економічних наук, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка»;

Вильгуцка Роксолана Богданівна – аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка».

УДК 33: 378.134: 008

Н. В. Тувакова

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Проаналізовано основоположні принципи і пріоритетні завдання вищої економічної освіти. Уточнено структуру готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності відповідно до складових поняття

© Н. В. Тувакова, 2013

«інноваційна культура» і висвітлено основні вимоги щодо професійної культури економіста.

Ключові слова: інновативність, логічне мислення, творче мислення, інноваційне мислення, інноваційна культура, структура професійної культури економіста.

Постановка проблеми. Перехід України до інноваційної моделі економічного зростання і розвиток євроінтеграційних процесів зумовлюють необхідність формування нового типу економічного мислення та культури, що досягається у процесі розвитку і вдосконалення економічної освіти. Національну інноваційну систему можуть формувати і розвивати лише спеціалісти, які мають здатність до постійного оновлення і нагромадження знань. Формування такої якості в майбутніх спеціалістів можливе лише за умови, коли студенти під керівництвом викладача-дослідника співпрацюють над певною науковою проблемою. Напрацювання студентом власних прийомів здобуття нових знань, певних наукових умінь, оволодіння технологіями пошуку нової інформації тощо є основою його відповідності як спеціаліста тим вимогам, що випливають з концепції економіки знань [1].

Економіка – фундаментальна наука, на відміну від інших наук, вона вивчає економічну поведінку людей, а тому не лише допомагає тим, хто її вивчає, зрозуміти закони та теоретичні концепції, які пояснюють економічні процеси та явища, що відбуваються на практиці, а й навчає застосовувати їх в особистому житті. Тому, визначаючи мету економічної освіти, недоцільно акцентувати увагу на економічних знаннях. На нашу думку, стратегія і тактика сучасної економічної освіти повинна бути спрямована передусім на розвиток економічного мислення молоді, що докорінно змінює основоположні принципи вищої економічної освіти. Пріоритетне завдання освіти нині не може обмежуватися передаванням знань, а полягає у створенні новацій для потреб динамічно змінюваного світу.

Аналіз останніх досліджень. Різним аспектам розвитку вищої освіти присвячені праці українських учених: В. Андрущенко, І. Дідика, Б. Данилишина, М. Долішнього, М. Дробнохода, М. Згуровського, С. Злупка, І. Каленюка, Р. Кігеля, П. Кононенка, К. Корсака, О. Кратта, В. Кременя, В. Куценко, Е. Лібанової, М. Николаєнка, В. Новікової, Т. Оболенської, С. Панчишина, А. Погрібного, О. Сидоренка та ін.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вирішення наявної в сучасній вищій економічній освіті суперечності між вимогами соціального замовлення на випускників ВНЗ щодо наявності в них не лише фахових знань, умінь і навичок, а й здатності креативно ставитися до розв'язання нестандартних фахових ситуацій, мислити творчо й різноманітно, бажання і вміння розробляти, упроваджувати і підтримувати інновації в економічній

сфері, тобто сформованості в майбутніх економістів інноваційної культури. Оскільки зміст вищої освіти визначається соціальним замовленням, то, відповідно до змін, яких зазнає сучасне суспільство, мають бути переглянуті основоположні освітні принципи, цінності, моделі, зокрема й у сфері вищої економічної освіти [2]. Удосконалення фахової економічної освіти розглянуто в наукових дослідженнях Н. Баловсяк, К. Беркити, О. Булавенка, Л. Дибкової, Є. Іванченко, М. Левочко, Н. Логутиної, О. Михайлова, Г. Савченко, С. Тарасової, Г. Чаплицької та ін. Однак, на наш погляд, потребує узагальнення та уточнення різноманітність підходів до цього питання, а також дослідження основних засад формування професійної культури майбутніх економістів.

Мета. Метою статті є дослідження і аналіз основоположних принципів у сфері вищої економічної освіти та її пріоритетних завдань, уточнення структури готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності відповідно до складових поняття «інноваційна культура» і висвітлення основних вимог до професійної культури економіста.

Виклад основного матеріалу. Період соціально-економічних трансформацій в Україні характеризується зміною низки колишніх суспільних цінностей і культурних стереотипів. Докорінна зміна традиційного способу життя породжує нові пріоритетні завдання сучасної освіти, а саме: *навчання навчатися* (вироблення вмінь оволодівати й оперувати найрізноманітнішою інформацією); *навчання працювати* (формування здатності ефективно оволодівати професійними навичками, уміння знаходити вихід у найнепередбачуваніших виробничих ситуаціях, співпрацювати в колективі, співвідносити себе з конкретними фаховими ролями й ефективно їх виконувати); *навчання співіснувати* (розвиток таланту до налагоджування соціальних відносин, виховання здатності до емпатії, персоніфікованих відносин з іншими людьми); *навчання жити* (формування цілісного світогляду, уміння бачити особистісний сенс життя, прагнути до духовної зрілості, бути відповідальним за себе та інших).

Економічний підхід поширюється на все життя суспільства: головним економічним ресурсом стають інформація і знання, наростає боротьба економічних суб'єктів за інноваційний ресурс і випереджальний розвиток. Відповідно, цілі вищої економічної освіти мають передбачати не лише формування у випускників ВНЗ певного комплексу фахових знань, умінь та навичок (які, до того ж, в умовах «інформаційного буму» швидко застарівають), але й розвиток творчої активності особистості та її здатності шукати і знаходити шляхи розв'язання проблем у мінливій економічній ситуації. Базовою цінністю суспільства, що трансформується, стає *інновативність* – стан високої сприйнятливості людей до нових ідей, їхня готовність, бажання, здатність підтримувати й реалізовувати нововведення в усіх сферах своєї життєдіяльності. Цільовим орієнтиром діяльності сучасних ВНЗ у зв'язку з цим є формування в майбутніх

фахівців (зокрема економістів), перш за все, інноваційного творчого мислення. Суттєва відмінність полягає в тому, що за традиційного підходу до навчання у ВНЗ у студентів намагаються сформувати *логічне мислення*, для якого притаманні поетапні міркування та дотримання основних законів логіки. Розвинуте логічне мислення добре працює у стандартних умовах, але часто не в змозі впогратися в мінливих або невизначених ситуаціях. *Творче мислення* – це відхід від традицій, воно базується на постановці припущень під сумнів. У ньому немає жорстких процедур або правил. *Інноваційне мислення* є розумним компромісом цих підходів: творчі процеси використовуються в ньому для генерації оригінальних ідей шляхом підключення уяви. Ці ідеї потім класифікують, вони проходять відбір, їх організують і перевіряють із застосуванням прийомів раціонального і логічного мислення. Чому сформованість інноваційного мислення є вкрай актуальною саме для майбутніх економістів? У ринковій економіці шанси на існування мають тільки ті підприємницькі структури, які знаходять споживача для пропонуваного ними товару (робіт, послуг), що погоджуються на ціну, котра компенсує витрати. При цьому жодне з підприємств не може бути абсолютно впевненим у своєму майбутньому. Становище на ринку ніколи не буває статичним (через коливання у співвідношенні попиту і пропозиції, конкуренцію, зміни в державній економічній політиці та законодавстві тощо). Тому ключовим завданням підприємств (організацій) є належне реагування на зміни, що відбуваються навколо, і своєчасне внесення необхідних змін до методів господарювання, зокрема шляхом розроблення і запровадження нововведень в обраній сфері діяльності. Оскільки економічна діяльність суб'єктів господарювання зазнає постійного впливу не лише мікро-, а й макрофакторів середовища, що його оточує (політичних, економічних, соціальних), то, вочевидь, для успішного функціонування підприємств потрібна не лише наявність у їхніх працівників (зокрема фахівців-економістів) креативного інноваційного мислення, а й формування в суспільстві в цілому *інноваційної культури*, що пов'язано, перш за все, із розвитком творчих здібностей і реалізацією креативного потенціалу самої людини. Саме інноваційна культура забезпечує сприйнятливість людей до нових ідей, їхню готовність і здатність підтримувати та реалізовувати нововведення в усіх сферах життя. Для цього потрібна інституціоналізація інноваційної культури, тобто перетворення її розвитку на організований, упорядкований процес, що є актуальним завданням сучасної вищої економічної освіти [3].

Відповідно до складових поняття «інноваційна культура», наведеного вище, пропонуємо таке бачення структури готовності майбутніх економістів до інноваційної фахової діяльності:

- психологічна готовність до інноваційної фахової діяльності (сформованість мотивів, інтересів і ціннісного ставлення до здійснення інновацій у фаховій сфері);

- практична готовність до інноваційної фахової діяльності (засвоєння теорії та технології здійснення інновацій у фаховій сфері);
- готовність до самовдосконалення у сфері інноваційної фахової діяльності (сформованість мотивів і вмінь розвивати власний фаховий інноваційний потенціал) [4].

Ці компоненти готовності взаємопов'язані внутрішніми зв'язками. Практична готовність майбутніх економістів і готовність до самовдосконалення у сфері інноваційної фахової діяльності успішно формуються в них за наявності відповідної спрямованості (психологічної готовності). Тільки в цьому разі засвоєння студентами теорії та технології здійснення інновацій у фаховій сфері стає глибоко усвідомленим і набуває особистісного сенсу. Проте й наявна позитивна мотивація до здійснення інновацій у фаховій сфері, не підкрплена знанням змісту, вимог і способів здійснення інноваційної фахової діяльності, а також відповідними практичними вміннями, не може дати позитивний результат. Відсутність же готовності до самовдосконалення у сфері інноваційної фахової діяльності позбавляє економістів можливостей розвитку власного фахового інноваційного потенціалу і в цілому є значним обмеженням. Таким чином, не можна вилучити жоден компонент із запропонованої системи без впливу на інші.

Особливої уваги, на нашу думку, при формуванні фахової культури майбутніх економістів заслуговує питання ролі термінології в навчальному процесі, що було предметом обговорення на численних конференціях, як вітчизняних, так і зарубіжних. Накопичення і збагачення знань із професійної термінології у студентів-економістів сприяє формуванню певного термінологічного потенціалу особистості, що являє собою сукупність властивостей (іноді їх розглядають як внутрішній ресурс), які надають можливість успішно засвоювати навчальний матеріал, певні соціокультурні норми, набувати професійного досвіду і сприяють саморозвитку особистості. Залежно від функцій виділяють:

- конструктивний потенціал, який відповідає за формування здатності продуктивно організовувати свою професійну діяльність і розвиток важливих професійних якостей економіста;
- комунікативний потенціал відповідає за спілкування, розуміння співрозмовника, за формування комунікативних якостей, знань і вмінь;
- творчий потенціал надає можливість економістові творити, знаходити щось нове, діяти оригінально і нестандартно у процесі вирішення професійних питань;
- аксіологічний потенціал включає цілі, цінності, життєві позиції та моральні настанови особистості в міжлюдських відносинах;
- професійно-лексичний потенціал, який є інтегральною професійною та особистісною характеристикою і який визначається готовністю і здатністю спеціаліста використовувати терміни з різних галузей

знань, зокрема економічних, для вирішення професійних завдань із невеликою затратою ресурсів (особистісних, матеріальних, часових). Відповідно до цих вимог економіст повинен володіти адекватною професійною культурою, що передбачає:

- прагнення до самореалізації;
- постійне професійне зростання;
- прагнення до творчості;
- орієнтацію на діяльність щодо досягнення мети;
- схильність до нововведень;
- відданість своїй справі;
- почуття обов'язку;
- комунікативну культуру – культуру взаємодії та спілкування;
- здатність до оцінки діяльності з погляду етики та моралі;
- адаптивність;
- інформаційну культуру;
- здатність до прийняття рішень в умовах невизначеності;
- вірність традиціям.

Висновки. Професійна підготовка сучасних економістів передбачає розуміння ними закономірностей формування та розвитку відтворювальних процесів на макро- і мікрорівні, у взаємозв'язку з розвитком політичних, культурних та інших суспільних процесів. У сучасних умовах від економіста вимагається вміння будувати стратегію своєї роботи, проектувати і моделювати свою діяльність, спонукати до праці інших, утілювати намічене в життя, уміння в будь-яких ситуаціях приймати рішення, тобто виконувати певні рольові функції. Відповідно до цих вимог економіст повинен володіти адекватною професійною культурою, що формується перш за все при викладанні економічної теорії. Належне засвоєння економічної теорії досягається тоді, коли студенти вчаться усвідомлено оцінювати й аналізувати економічні явища та процеси і здатні застосовувати набуті знання на практиці. При цьому критерієм фахової підготовки майбутнього економіста виступає належне засвоєння економічної теорії і певних практичних навичок на поведінковому рівні, що відповідає нормам сучасної світової культури.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку економічної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yur-info.org.ua/doc/1727312/Pro-zatverdzhennia-Kontseptsii-rozvitku-ekonomichnoi-osviti>.
2. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Вища школа. – 2008. – № 7. – С. 78–125.
3. Николаев А. Инновационное развитие и инновационная культура [Электронный ресурс] / А. Николаев. – Режим доступа : <http://stra.teg.ru/lenta/innovation/1362>.

4. Кошелева Н. Соціально-філософські аспекти формування інноваційної культури майбутніх економістів під час професійної підготовки у ВНЗ [Електронний ресурс] / Н. Г. Кошелева. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2012_22/files.

Тувакова Н. В.

Ключевые аспекты специальной подготовки будущих экономистов

Проанализированы фундаментальные принципы и приоритетные задания высшего экономического образования. Уточнена структура готовности будущих экономистов к инновационной профессиональной деятельности в соответствии к составным понятиям «инновационная культура» и освещены основные требования к профессиональной культуре экономиста.

Ключевые слова: *инновативность, логическое мышление, творческое мышление, инновационное мышление, инновационная культура, структура профессиональной культуры экономиста.*

Tuvakova N. V.

Key aspects of specialist training of future economists

In the article is analyzed the basic principles and priorities of higher economic education. Specifies the structure readiness of future economists to innovative professional activities in compliance with the concept of «innovation culture» and highlights the main requirements for the professional culture economist.

Key words: *innovation, logical thinking, creative thinking, innovative thinking, innovative culture, structure professional culture economist.*

Тувакова Наталія Володимирівна – доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.761

І. В. Шкодiна

ДОМІНУЮЧІ ЦІННОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ФАКТОР ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН

Розглядається вплив домінуючих цінностей національної культури на інституційні зміни. Аналіз ментальних рис українців свідчить про низьку схильність до самоорганізації, отже, важливого значення набуває державне регулювання як джерело інституційних змін.

© І. В. Шкодiна, 2013